

Llorà blava
Russula cyanoxantha

Tremolí
Leccinum aurantiacum

Cabra de beç
Lactarius torminosus

cama roja
Hyphopus

Lleterola roja
Lactifluus rugatus

Lleterola clapada d'alzina
Lactarius azonites

Cep
Boletus edulis

Pebràs vellutat
Lactifluus vellereus

Lleterola morada humida
Lactarius uvidus

Camagroc
Craterellus lutescens

Rovelló vinader
Lactarius vinosus

Lleterola llenegosa de faig
Lactarius blennius

Vermella de carn ferma
Russula lepida

Becenc
Leccinum scabrum

Boixa de carbonera
Coltricia perennis

La clau dels bolets

— VOLUM I —

Identifica'ls de la mà

d'Enric Gràcia

LA CLAU DELS BOLETS - VOLUM I

Identifica'ls de la mà d'Enric Gràcia

Primera edició: setembre 2021

© dels textos: Enric Gràcia Barba
© de les il·lustracions: ICRA Art
© de l'edició: Editorial Efadós
© de la col·lecció Ecolibres: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea i disseny:
Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:
M. Neus Doncel Saumell

Amb el suport:

ISBN 978-84-18243-12-7
DL B-14029-2021
Imprès a Catalunya

El paper d'aquesta edició està
acreditat per PEFC, que certifica
la seva procedència de boscos ges-
tionats d'una manera sostenible.

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets
Reprogràfics) - www.cedro.org

Aquest llibre és fruit d'una conversa entre Francesc Masclans,
eminent botànic, Eugeni Sierra, botànic i il·lustrador científic,
i aquest autor. A peu dret, durant la preparació d'una exposició
de bolets al Palau de la Virreina de Barcelona, el 22 d'octubre del
1977.

Tots tres coincidíem a considerar necessari ordenar els bolets de
les exposicions micològiques segons els noms populars catalans.
Crèiem, i ho segueixo creient, que serien molt més didàctiques.
Alhora dissentíem que els bolets s'hi ordenessin seguint les dife-
rents categories taxonòmiques, categories i noms científics que
eren desconeguts pel gran públic.

F. Masclans insistia en la necessitat de disposar d'un text que or-
ganitzés i sistematitzés la classificació popular catalana dels bolets,
text que, per edat, ja no veia possible fer. Comentà com calia que
fos un llibre així. Va ser E. Sierra qui tot seguit es va dirigir a mi
i va dir-me: «Enric, un llibre com aquest és necessari i l'ha de fer
gent jove com tu».

Ja no soc jove, però aquí en teniu la meua versió. Lamentablement
ells no hi han pogut contribuir.

IN MEMORIAM: Francesc Masclans i Girvès (1905-2000) i Eugeni
Sierra i Ràfols (1919-1999)

Índex

VOLUM 1

Presentació	7	Abellera gran	44	Crostes de soca resupinades	80	Sabatera negra	107
Què és un bolet	8	Llores o blaves	45	Crosta de soca blava	80	Boixes	108
Com es reproduïxen els bolets?	9	Llora blava	45	Crostes de soca		Boixa vellutada	109
Nutrició: bolets descomponedors, micorrízics i paràsits	10	Escaldabecs	46	de marge aixecat	81	Boixa de carbonera	109
Com es formen els bolets?	14	Marieta	46	Ventalls de crosta	82	Bolets d'agulles	110
Què cal observar		Peixenques	47	Ventall de crosta hirsut	83	Llengües de bou	112
del lloc on viuen els bolets	16	Vinosa de cranc	47	Bolets d'esca	84	Llengua de bou, picornell	113
Tipus de vegetació	16	Cuagres dolces	48	Bolets d'esca vers	85	Llengua de bou blanca, picornell blanc	113
Tipus d'estatges de vegetació	17	Vermella de carn ferma	48	Bolet d'esca amb vora	85	Pelutxos	114
Fenologia	18	Vinosa	49	Bolet d'esca	86	Pelutxo	115
Tipus de sòls	19	Ceps	50	Ventalls d'esca	87	Sabateres d'agulles	116
Tipus de substrats	21	Cep d'estiu, rourenc d'estiu	51	Ventall d'esca d'alzina	87	Sabatera d'agulles	117
Rovellons	24	Cep rorenc	52	Ventall d'esca de les tanques	88	Sabatera d'agulles de vora blanca	117
Pinetells	26	Cep negre, rourenc o sureny	52	Crostes d'esca	89	Boixes d'agulles	118
Pinetell	26	Cep	53	Crosta d'esca de romaní	89	Boixa rovellada	119
Pinetell d'avet	26	Mollerics	54	Bolets de soca	90	Boixa negra	119
Rovellons vers	27	Mollerics vers	56	Socarrells	91	Gírgoles	120
Rovelló esclata-sang	27	Molleric ver	56	Socarrell d'hivern	91	Flotes i socarrencs	121
Rovelló vinader	27	Moixí	57	Bolets de soca vers	92	Pollancró	122
Lleteroles	28	Mollerics calçats	58	Bolet de noguer, gírgola de noguer	93	Flota d'alzina	123
Cabres o peludes	30	Molleric calçat	58	Pipa	93	Flota d'olivera, gírgola	
Cabra de beç	30	Mollerics pebrers	59	Ventalls de soca	94	d'olivera, gírgola d'ullastre	123
Enganyapastors	31	Molleric pebrer de pi	59	Ventall de soca de colors	95	Socarrenc vermell	123
Enganyapastors d'alzina	31	Mollerons	60	Ventall de soca vermell	95	Gírgoles veres	124
Lleteroles de llet morada	32	Alzinencs i esteperols	63	Crespells de soca	96	Gírgola de panical, cadorla	125
Lleterola morada humida	32	Alzinenc	63	Crespell de soca	97	Orellana	125
Lleteroles de llet rosada	33	Mollerons alberencs	64	Crespell de castanyer, gírgola de castanyer	97	Ventalls de branques	126
Lleterola clapada d'alzina, lleterola blanca	33	Tremolí	64	Crespells i ventalls llisos	98	Ventall de branca	127
Lleteroles de llet serosa	34	Mollerics becencs	65	Crespells	100	Rossinyols	128
Lleterola de peu pelut	34	Becenc	65	Greixa	101	Rossinyols	130
Lleteroles llenegoses	35	Mataparents	66	Ventalls llisos	102	Rossinyol de roureda	131
Lleterola llenegosa de faig	35	Mataparents d'esponja roja	69	Ventallola	103	Rossinyol	131
Lleteroles veres	36	Mataparent de cama roja	70	Sabateres i boixes	104	Rossinyolics	132
Lleterola roja	36	Mataparent lívid	71	Sabateres	106	Camagroc	133
Lleterola taronja de roure	37	Mataparent vermell i groc	71	Sabatera	106	Trompeta negra	133
Pebrassos i carboneres	38	Mataparents de porus fins (butiroides)	72	Sabatera rossejant	107	Gots de vi	134
Pebrassos vers	39	Mataparent amarg	73	Pampes i pampetes		Got de vi	135
Pebràs verdós	39	Mataparent regi	74	Llenegues		Barrets de bruixa	
Carboneres	40	Mataparent clapat	74	Cogomes		Carlets	
Carbonera	40	Mataparents de porus amples (xerocomoides)	75	Cogomelles		Cassoletes	
Pebrassos lleters	41	Mataparent bai	76	Pampes i pampetes		Tòfones	
Pebràs vellutat	41	Mataparent vellutat	77	Llenegues		Múrcoles	
Cuagres	42	Mataparent clivellat	77	Cogomes		Peu de rata	
Abelleres	44	Crostes de soca	78	Cogomelles		Orelles	

Índex

VOLUM 2

Pampes i pampetes	Rubiols	Barrets de bruixa	Múrcoles
Llenegues	Cama-secs	Carlets	Peu de rata
Cogomes	Moixernons	Cassoletes	Orelles
Cogomelles	Fredolics	Tòfones	Pets de llop

Presentació

Aquest llibre l'hem escrit perquè aprenguis coses sobre els bolets. Si el llegeixes, en sabràs. Si el fas servir al bosc, en les exposicions o a casa, amb el bolet al davant, milloraràs molt. I si, a la nit, el tens de llibre de capçalera, fixaràs els conceptes per sempre més.

Va ser concebut com una guia per visitar exposicions de bolets. I ho és. Suposem que ets en una exposició de bolets i tens davant un bolet etiquetat amb el nom científic de *Russula cyanoxantha* i amb el seu nom popular de *llora blava*. Busques l'índex del llibre i obres la pàgina en què hi ha dibuixada la llora blava. Veuràs les cinc característiques que has d'observar per reconèixer l'espècie. També els detalls que et permetran reconèixer les llores i diferenciar-les d'altres cuagres. I, finalment, sabràs què tenen en comú les cuagres i no tenen altres bolets.

Seguint amb l'exemple, en el territori català hi ha descrites més de 150 espècies de cuagres. Aquest no és un llibre per a especialistes, fet pel qual no hi trobaràs detallades les característiques de totes elles. Hem preferit agrupar les espècies de cuagres més corrents en cinc grups (un dels quals és el de les llores) i hi hem afegit una clau d'identificació senzilla perquè sàpigues reconèixer aquests grups. Pel que fa a les llores, hi trobaràs la llista de les quinze espècies més freqüents amb el seu nom científic i el popular.

Resumint: l'objectiu d'aquest llibre no és que aprenguis a reconèixer les més de 150 espècies de cuagres. És que sàpigues si un bolet és una cuagra, puguis distingir si la teva cuagra és una llora i disposis de la llista de les quinze espècies de llores més corrents.

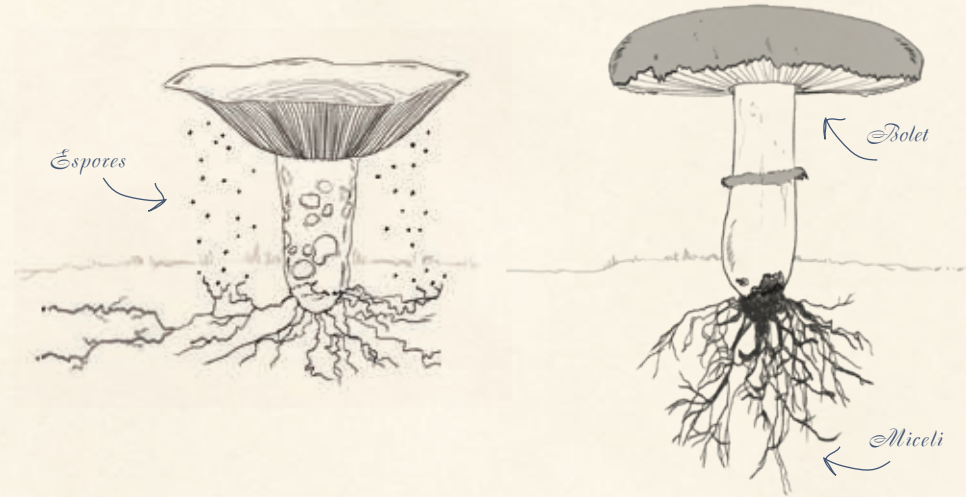
La nomenclatura popular catalana dels bolets és extraordinàriament rica. Disposem de nombrosos treballs de recerca etnomicològica que, en conjunt, han permès reunir més d'un miler de noms populars de bolets. Som un territori força extens, per la qual cosa no ens ha de sorprendre que moltes espècies tinguin diversos noms. En el llibre tractem més d'un miler d'espècies; per això sovint ens hem vist obligats a crear neologismes.

En les pàgines que segueixen trobaràs els grans tipus de bolets ordenats segons la classificació tradicional catalana. Òbviament es tracta d'una ordenació basada en detalls fàcilment observables. Ordena els bolets en 32 tipus diferents, que coincideixen amb el mateix nombre de capítols. Una clau senzilla permet identificar cada un dels tipus.

Què és un bolet?

Comencem. Si estem atents quan passegem pel bosc, pel camp o quan visitem una exposició micològica, podrem observar com al voltant d'un bon nombre de bolets es forma un dipòsit de polsim finíssim, sovint de color blanc, algun cop, bru, i altres, negre. Es tracta de milions d'espores menudíssimes, gairebé invisibles, que el bolet allibera constantment i que, l'una sobre l'altra, acaben fent-se perceptibles. La raó principal d'aquest fenomen és que els bolets són la part principal dels fongs destinada a la reproducció, i la producció d'espores, la via per aconseguir-ho. Un bolet de mida mitjana produeix unes 200.000 espores cada minut, un milió cada cinc minuts, dia i nit. Per tant, podem deduir que els bolets són uns enormes productors d'espores i que, en arrencar-los, estem dificultant que facin la feina per a la qual han estat creats: reproduir l'espècie.

COM ES REPRODUEIXEN ELS BOLETS?

Quan germina una espora, no surt un bolet. Una espora germina esberlant la paret. El contingut creix en forma de filament microscòpic, filament que anomenem *hifa*. Inicialment una hifa viu i creix de les reserves que hi ha dins l'espora però ben aviat s'exhaureixen i li cal ser independent. Les hifes dels fongs es nodreixen alliberant enzims (sucs digestius) en el medi que les envolta. Els enzims no són uns enzims qualssevol, ja que les hifes tenen sensors que informen dels diferents materials que hi ha al seu voltant. Per tant, allà on hagin germinat del bosc, acostumen a poder digerir la matèria orgànica (restes vegetals o animals) que les envolten obtenint energia i nutrients. En créixer, les hifes s'allarguen i es ramifiquen. Al conjunt d'hifes ramificades l'anomenem *miceli* i el miceli que ha nascut d'una espora, *miceli primari*. La majoria de micelis primaris tenen un desenvolupament lent i una extensió reduïda. Una gran part d'ells mor pel fet que les espores no han caigut en un lloc favorable, sovint massa superficial i poc hidratat. Altres espores han caigut a l'aigua o han estat consumides per altres organismes. Les possibilitats de desastre són enormes. Això explica el gran nombre d'espores que habitualment produeixen els bolets.

Dels micelis primaris gairebé mai surten bolets. Per produir bolets, a la majoria de fongs els cal portar a terme una relació sexual amb altres micelis primaris que hagin crescut al seu voltant. Es tracta de relacions molt poc vistoses, que no tenen res a veure amb les que tenen molts animals o plantes. Els micelis primaris que són compatibles creixen l'un cap l'altre, entren en contacte i, en aquest punt de contacte, fusionen les seves parets i connecten els citoplasmes. El resultat és que una part del contingut d'una hifa passa d'un miceli a l'altre. En aquest

procés sempre hi ha el pas d'òrgànuls cel·lulars, en especial de nuclis del miceli primari. Per tant, hi ha transferència genètica, fet pel qual es comporten com si tinguessin una veritable reproducció sexual.

Quan un miceli primari ha portat a terme una relació sexual, l'anomenem *miceli secundari*. Els micelis secundaris tenen capacitat per produir bolets. Dit d'una altra manera, els bolets que veurem al bosc o en una exposició gairebé sempre provenen de micelis secundaris.

NUTRICIÓ: BOLETS DESCOMPONEDORS, MICORRÍZICS I PARÀSITS

Hem comentat més amunt que els bolets han de produir milions d'espores. Cada una d'elles ha de disposar de reserves per crear un miceli primari i que aquest pugui viure fins a fer-se independent nutricionalment. Per tant, abans de formar bolets, els micelis secundaris han de créixer, estendre's en el substrat fent la xarxa miceliana i emmagatzemar com més reserves millor. I una bona part d'aquestes reserves es traslladaran als bolets per quedar restringides, finalment, dins les espores.

D'on surt tanta energia? Abans d'entrar-hi, un concepte bàsic: l'extensió de les xarxes micelianes dels diferents fongs en el sòl d'un bosc acostuma a passar desapercebuda. I pot ser enorme. S'ha mesurat en múltiples ocasions i els resultats poden ser desconcertants. I molts els considerareu un error. En un bosc, la majoria de micelis poden tenir extensions d'entre cinquanta metres i seixanta quilòmetres per gram de sòl (aproximadament un centímetre cúbic de sòl). Ho repetim, fins a seixanta quilòmetres de filaments dins un cub de 10 x 10 x 10 mil·límetres.

Tornem-hi. D'on extreuen els fongs l'energia per crear una xarxa miceliana extensa i per produir bolets que són estructures energèticament cares? Majoritàriament de tres vies: descomponent restes orgàniques provinents d'altres organismes, és a dir, matèria orgànica (són els fongs descomponedors o saprotròfics), descomponent materials inorgànics o orgànics i intercanviant-los per materials elaborats per plantes (fongs micorrízics o simbiotes), o bé consumint materials que

